

ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ:
AMBASSADE DE FRANCE A BELGRADE /
АМБАСАДА ФРАНЦУСКЕ У БЕОГРАДУ

Зграда Француске амбасаде у Београду, подигнута у периоду 1929–1933, дело је прослављеног париског архитекте Анри-Рожеа Експера и једно је од најзначајнијих градитељских остварења у нашем главном граду. Свој елегантан и рафинирани стил дугује обнови декоративних уметности у Француској након Првог светског рата. Она истовремено представља одјек велике Међународне изложбе савремене декоративне и индустријске уметности, одржане у Паризу 1925. године, која је имала снажне, директне упливе на формирање српске архитектуре међуратног периода. Научно интересовање за зграду Француске амбасаде у Београду било је мање него што је имплицирао значај овог објекта, чиме је она делила судбину стила ар деко, који је тек у последње две деценије заинтересовао српску архитектонску историографију.

Иако у нашој јавности ова грађевина од свог настанка добија афирмативне епитете, тек је кроз рад историчара уметности Емануела Бреона и историчара Станислава Сретеновића овај значајни споменик светске градитељске баштине добио своју научну монографију.¹

Ово луксузно двојезично издање (превод са француског – Нађа Петровски) са 240 страна текста и обиљем илустративног материјала, који укључује углавном необјављене историјске снимке и документа париских архива, као и савремене фотографије Марка Валтера, објавила је 2013. године издавачка кућа *Éditions Internationales du Patrimoine*, из Париза. Књига је функционално подељена на следећа поглавља: *У пошрази за посланством; Ремек-дело ар декоа; Карло Сарабезол и културална декорација; Декор и опрема ентеријера; Обилазак 2013; Разно и Анекс.*

Прво поглавље *У пошрази за посланством*, аутора Станислава Сретеновића, подељено је поднасловима на три целине: Бескрајна потрага, Амбициозни пројекат и

Леп пример француске архитектуре. Оно пружа историјски увид у догађаје и одлуке које су водиле изградњи зграде француског посланства у Београду. Аутор је указао на то да се од 1839, када је у Србију дошао први званични представник Француске, трагало за идеалном зградом која би простор и удобност потребне представнику ове државе спојила с престижом који је она кроз зграду свог посланства желела да оствари. Сретеновић, откривајући архивске и хемеротечке изворе, пружа хронологију од куповине земљишта 1923. до свечаног отварања амбасаде 1935. године. Он открива да је главни архитекта за цивилне грађевине и националне палате Анри-Роже Експер изабран децембра 1923. за руководиоца изградње посланства у Београду, али је тек 1927, када је француски парламент одобрио кредит од четири милиона франака, најављено подизање *новој здања које ће бити доскојно француске уметности, уз инсистирање краља Александра Првог да се зграда појидије у 'истинском француском стилу и у складу са најелегантнијом епохом' француске архитектуре.*

Сретеновић успоставља историјски контекст времена настанка амбасаде у периоду након успостављања личне диктатуре краља Александра 6. јануара 1929, када је режим још снажније инсистирао на симболичкој улози Француске као заштитнице јединства Јужних Словена. У то време су поједине улице у престоници преименоване и понеле имена Француска и Париска, подигнут је Споменик захвалности Француској на Калемегдану и положен камен темељац зграде француског посланства. Како аутор истиче, зграда француског посланства остаје сведок времена у којем су *француско-српски односи, ослоњени на наслеђе Великој райи, одражавали сву комплексност њолиничких, економских и културних односа у Европи између два светска раја.*

Дугогодишњи, реномирани истраживач ар декоа Емануел Бреон препознао је зграду Француске амбасаде као редак пример ремек-дела овог стила, што је истакао у наслову другог поглавља монографије: *Ремек-дело ар декоа.* Њено зидање временски се подударило са жељом уметничке елите у Француској да се озваниче домети њених стваралачких снага приказани на Међународној изложби савремене декоративне и индустријске уметности у Паризу 1925, и да се пројектује и опреми једно дипломатско посланство у иностранству, при чему би се окупили представници различитих уметничких и занатских грана. Бреон открива да је првобитна идеја владе била да се зграда посланства угледа на вилу Бирон, као репрезентативни модел француске архитектуре 18. века, али да је ангажовањем архитектке Експера 1927. предочен пројекат новог модерног здања, званично прихваћен 1929. године. У даљем тексту Емануел Бреон даје техничке детаље подизања објекта, напомињући да је Експер радио цртеже за извођење и

AMBASSADE DE FRANCE A BELGRADE
АМБАСАДА ФРАНЦУСКЕ У БЕОГРАДУ

најмањих архитектонских елемената, док је надзор над подизањем објекта поверио архитекти Јосифу Најману, са којим је сарађивао укупно више од десет година.

У трећем поглављу: *Карло Сарабезол и скулптурална декорација*, Емануел Бреон оживљава однос архитектке Експера и знаменитог скулптора Карла Сарабезола, чију су вишедеценијску сарадњу обележили бројни пројекти и заједнички ликовни укус. Бреон анализира Сарабезолову скулптуру *Слобода, Једнакости, Брајисиво* послату у Београд 1932. године, и рељефе изведене у мермеру, уз напомену да се Сарабезол окупио тимом вајара и клесара који су у српској престоници изводили рељефе предвођени његовим бившим учеником Ђузепом Пином Грасијем, који је потом остао до краја живота у Београду. Одабир рељефа представљао је скраћену верзију историје Француске. Рељефе на фасади са дворишне стране, чије су теме младост, плес и лов, израдио је вајар Петар Палавичини. У ентеријеру је Сарабезол извео рељефе с представама река и плеса, а у кружном салону по Експеровој замисли извајана је таписерија, тј. плитки рељеф који покрива зидове и плафон с представом *Мира, Слободе, Једнакости и Брајисива*, као и симболима ватре, воде, земље и ваздуха.

Четврто поглавље монографије, посвећено декору и опреми ентеријера, произашло је из пера Емануела Бреона, који напомиње да је једно од задужења Роже-Анри

Експера било да дефинише изглед ентеријера, набави намештај, материјале коришћене у обликовању просторија, подова, оплате зидова, дрвенарије, драперија, декоративних таписерија, светлосних тела. У опремању ентеријера учествовао је и Робер де Дампјер, постављен за дипломатског представника 1935. године, који је две године касније, на одласку, оставио детаљно писано сведочанство о унутрашњој декорацији и ентеријеру зграде Амбасаде, и значајан фото-документарни материјал. Ово сведочанство служило је за каснију реконструкцију опреме ентеријера, након ратне евакуације скупочених таписерија и намештаја, као и поратних измена. Бреон указује на обнову интересовања за ар деко осамдесетих година, посебно за изложбу 1925, на којој је овај стил био оличен у Павиљону друштва француских декоративних уметника, који је назван „Француском амбасадом“, те како је Француско министарство иностраних послова покренуло истраживање и обнову ентеријера Француске амбасаде у Београду.

Пето поглавље названо *Обилазак 2013* даје виђење архитектонског концепта Амбасаде и њеног ентеријера из перспективе посетиоца. Емануел Бреон анализира концепт који је остварио архитекта Експер, открива ауторе и радионице који су израдили детаље ентеријерске опреме која се данас налази у овом здању, попут намештаја Жила Лелеа или расветних тела уметничке радионице „Жене и Мишон“. Он је указао на то да су у каснијем опремању амбасаде коришћена дела знаменитих послератних француских уметника, али и копије дела мајстора ар декоа, попут Жак-Емила Рилмана. У овом здању у *појединостима заокружене архитектуре и декорације заиста није било преувиђено случају [...] Примери таквих, у појединостима очуваних целина из неке епохе, веома су ређки. Данас, када је ар деко признај и цењен уметнички покрет у целом свету, Београд може са поносом да се похвали једним од његових најрепрезентативнијих остварења.*

Шесто поглавље (*Разно*) састоји се од више прилога различитих аутора, који употпуњују монографски приказ о згради Француске амбасаде. У првом међу њима *Српски идентитет: између прекида и континуитета*, Станислав Сретеновић предочава значај који је Француска имала у српској историји и српском друштву XIX и XX века, дајући кратки преглед историје Србије (и Југославије) од 1804. до 2006. Други прилог, који је Станислав Сретеновић насловио *Географија француско-српског сећања*, разматра контекст пласмана зграде француског посланства у историјском језгру Београда, у близини референтних тачки српског идентитета у међуратном периоду, тумачених у кључу француско-српских односа. Сретеновић наводи да је унутрашња декорација посланства симболички указивала у којем смеру је француска влада, реагујући на успостављање

диктатуре 1929, желела да оријентише унутрашњу политику Краљевине Југославије.

У трећем прилогу Давид Лиот представио је рад вајара Карла Сарабезола, као уметника склоног модерном класицизму, насупротив функционализму који је одбацивао декорацију и афирмисао апстракцију у архитектури. Сарабезол се прославио експериментисањем скулптуром без макете, изведеном директним обликовањем у бетону који се стеже, као и радом са Експером. Сарабезол и Експер су сарађивали на Градској кући у Ремсу (1926–1927), посланству у Београду (1928–1933), на пароброду „Нормандија“ (1935) и у Њујорку на Француском павиљону приказаном на Међународној изложби (1939). Међу прилозима се даље налазе хронолошки прегледи рада – Роже-Анрија Експера, који је саставио архитекта Морис Куло, и Карла Сарабезола, дело уметникове кћерке Женевјев Сарабезол Апер; затим *Вила Бирон у Београду: пројекат и симболике*, рад Станислава Сретеновића, као и поглед на амбасаду *Из ула корисника*, текст Остина Селарда.

Последње седмо поглавље монографије представља галерија портрета представника Француске, након чега је списак напомена, који се односи на изворе коришћене у радовима.

Монографија о Француској амбасади у Београду богат је извор докумената, пројеката и фотографија потеклих из до сада неистражених извора: Архива Француске амбасаде у Београду, фонда „Експер архива архитектуре XX века“ при Институту за архитектуру и баштину у Паризу, домаће и француске штампе, као и приватних колекција. Она отвара извориште за будућа истраживања и запажања о згради Француске амбасаде и тражење различитих контекстуалних вредности о њеном месту у српској архитектури, на које је, имајући на уму њен значај као ремек-дела стила ар деко, радом *Француски архитекти Експер и ар деко у Београду (Наслеђе III, 2001)* указао др Миодраг Јовановић.

Др Милан И. Просен,
историчар уметности
Народно Позориште, Београд
milanprosen@gmail.com

НАПОМЕНЕ:

- 1] Емануел Бреон руководилац Одељења за зидно сликарство и витраж Института за архитектуру и баштину у Паризу, био је оснивач и директор Музеја тридесетих година (1983–2008), директор Музеја Оранжери у Паризу (2008–2011) и аутор изложби о Жак-Емилу Рилману, Жилу Лелеу, Тамари де Лемпици и 1925, *када је ар деко навео свет*. Др Станислав Сретеновић, историчар, специјалиста за међудржавне односе Краљевине СХС/Југославије и Француске, сарадник Института за савремену историју у Београду.